

पाठः ॥ - अपादान कारकः (पञ्चमी विभक्तिः)

अभ्यास कार्यम्

1. रिक्तस्थानेषु पञ्चमी-विभक्ति रूपं उपयुज्य वाक्यम् पूरयत।
  - (i) छात्राः गृहात् विद्यालयं गच्छन्ति। (गृह)
  - (ii) जयन्तः सोपानात् पतन्ति। (सोपान)
  - (iii) वृक्षात् फलानि पतन्ति। (वृक्ष)
  - (iv) तारिकायाः बहिः मन्दिरम् अस्ति। (तारिका)
2. उदाहरणानुसारं रिक्तस्थानानि पूरयत।
  - (i) बालक + आत् - बालकात्
  - (ii) बालिका + याः - बालिकायाः
  - (iii) वृक्ष + आभ्यः - वृक्षेभ्यः
  - (iv) गृह + आभ्याम् - गृहाभ्याम्
  - (v) दर्शन + आत् - दर्शनात्
3. पञ्चमी - विभक्ति रूपम्, लिखत।

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
(i) राम	रामात्	रामाभ्याम्	रामेभ्यः
(ii) पर्वत	पर्वतात्	पर्वताभ्याम्	पर्वतेभ्यः
(iii) छात्र	छात्रात्	छात्राभ्याम्	छात्रेभ्यः
(iv) विद्यालय	विद्यालयात्	विद्यालयाभ्याम्	विद्यालयेभ्यः

4. संस्कृतेन अनुवदत । Translate into Sanskrit.

(i) सः गृहात् बहिः अपाच्छति ।

(ii) वयं नगरात् बहिः गच्छामः ।

(iii) वृक्षात् फलम् पतति ।

(iv) हिमालयात् गङ्गा प्रवहति ।

5. एकपदेन उत्तरत ।

(i) कस्मात्, प्रकाशः भवति? सूर्यात् ।

(ii) नदी कस्मात्, निःसरति? पर्वतात् ।

(iii) बालकाः कुतः गच्छन्ति? विद्यालयात् ।

(iv) गृहात् बहिः कः किम् करोति? बालकः क्रीडति ।

6. रेखाङ्कित पदम् संशोध्य कुरुत ।

(i) पर्वतेन नदी निःसरति । पर्वतात्

(ii) रामः सिंहेन बिभ्रेति । सिंहात्

(iii) बालकः अश्वेन पतति । अश्वात्

(iv) छात्रः विद्यालयेन अपाच्छति । विद्यालयात्

पाठः 12 - सम्बन्ध - कारकः (षष्ठी विभक्तिः)

अभ्यास कार्यम् ।

1. पूर्णवाक्येन उत्तरत ।

(i) कस्य समीपे मन्दिरम् अस्ति?

सरोवरस्य समीपे मन्दिरम् अस्ति ।

(ii) कस्याः जलम् पवित्रम् भवति?

गङ्गायाः जलम् पवित्रम् भवति ।

- (iii) केषाम् देशः विशालः अस्ति?
अस्माकम् देशः विशालः अस्ति।
- (iv) सरोवरः कस्य समीपे अस्ति?
सरोवरः उद्यानस्य समीपे अस्ति।
- (v) कस्य राजधानी देहली अस्ति?
भारतस्य राजधानी देहली अस्ति।

2. रिक्तस्थानानि पूरयत।

पदम्	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
बालक	बालकस्य	बालकयोः	बालकानाम्
गृह	गृहस्य	गृहयोः	गृहाणाम्
लता	लतायाः	लतयोः	लतानाम्
नगर	नगरस्य	नगरयोः	नगराणाम्
वाटिका	वाटिकायाः	वाटिकयोः	वाटिकानाम्
अश्व	अश्वस्य	अश्वयोः	अश्वानाम्

3. रिक्तस्थानानि पूरयत।

- (i) सीतायाः पतिः रामः अस्ति। (सीता)
- (ii) हस्तस्य शोभा दानम् भवति। (हस्त)
- (iii) अयोध्यायाः राजा रामः अस्ति। (अयोध्या)
- (iv) अहम् मातुलस्य गृहम् गच्छामि। (मातुल)
- (v) पाठशालायाः भवनम् विशालम् अस्ति। (पाठशाला)

4. संस्कृतेन अनुवादं कुरुत।

- (i) अस्माकं देशः विशालः अस्ति।
- (ii) तस्य नाम रामः अस्ति।
- (iii) नद्याः जलं शीतलं भवति।

- (iv) तत् मम गृहम् अस्ति ।
 (v) कृष्णस्य चित्रम् सुन्दरम् अस्ति ।
 (vi) बलरामस्य अनुजः कृष्णः अस्ति ।

5. रेखाङ्कित पदमाधृत्य प्रश्न - निमज्जिं कुरुत ।

- (i) हरिद्वारम्, गङ्गायाः तीरे अस्ति । कस्याः
 (ii) बालकस्य नाम श्यामः अस्ति । कस्य
 (iii) गङ्गायाः जलं पवित्रम् अस्ति । कस्याः
 (iv) बालकाः वृक्षस्य समीपे क्रीडन्ति । कस्य

पाठः 13 - अधिकरण - कारकः
 (सप्तमी विभक्तिः)

अभ्यास कार्यम् ।

पदम्	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
(i) गृह	गृहे	गृहयोः	गृहेषु
(ii) वृक्ष	वृक्षे	वृक्षयोः	वृक्षेषु
(iii) आकाश	आकाशे	आकाशयोः	आकाशेषु
(iv) नगर	नगरे	नगरयोः	नगरेषु
(v) वाटिका	वाटिकायाम्	वाटिकयोः	वाटिकासु

2. सप्तमी विभक्ति उपयुज्य रिक्तस्थानानि पूरयत ।

- (i) ग्रामे देवालयः अस्ति । (ग्राम)
 (ii) कोषे धनम् अस्ति । (कोष)
 (iii) पत्रिकायाम् कथाः सन्ति । (पत्रिका)
 (iv) शिवस्य कण्ठे विषम् अस्ति । (कण्ठ)

3. पाठम् आधृत्य प्रश्नानाम् उत्तरम् लिखत ।

- (i) फलानि कुत्र सन्ति ?
वृक्षेषु फलानि सन्ति ।
- (ii) जनाः कुत्र भ्रमन्ति ?
जनाः वाटिकायां भ्रमन्ति ।
- (iii) पुस्तकानि कुत्र सन्ति ?
पुस्तकानि ऊपीठिकायाम् सन्ति ।
- (iv) मीनाः कुत्र सन्ति ?
मीनाः जले सन्ति ।

4. संस्कृतेन अनुवादं कुरुत ।

- (i) वाटिकायां पुष्पाणि सन्ति ।
- (ii) पर्वतेषु वृक्षाः सन्ति ।
- (iii) आकाशे मेघाः सन्ति ।
- (iv) सः नगरे वसति ।

पाठः 14 - सम्बोधन - काश्क
विद्यालये उत्सवः

1. रिक्तस्थानानि पूरयत ।

- (i) अनुजे ! पठ । (अनुजा)
- (ii) देव ! माम् रक्ष । (देव)
- (iii) मित्र ! मया सह क्रीड । (मित्र)
- (iv) रमे ! किम् लिखसि ? । (रमा)

(6)

2. शिक्तस्थानानि पूरयत ।

- (i) राम - हे राम ! हे रामो ! हे रामा !
(ii) सीता - हे सीते ! हे सीते ! हे सीता !
(iii) बालक - हे बालक ! हे बालको ! हे बालका !
(iv) सैनिक - हे सैनिक ! हे सैनिको ! हे सैनिका !

3. एकपदेन उत्तरत ।

- (i) अवमीश ! कुत्र गच्छति ? गृहम्,
(ii) देवालये कस्य अर्चनाम्, करोति ? भगवतः रामस्य
(iii) बालकाः क्रीडाक्षेत्रे किम् कुर्वन्ति ? क्रीडन्ति
(iv) कः भारतस्य जनानाम् आदर्शः अस्ति ? रामः

4. संवादं पूरयत ।

- मोहनः - राम ! किम् त्वम् कन्दुकेन क्रीडसि ?
रामः - आम् ! परम् त्वम् केन सह क्रीडसि ?
मोहनः - राम ! अहम् मित्रेण सह क्रीडामि ।
रामः - अधुना त्वम् कुत्र गच्छसि ?
मोहनः - मित्र ! अहम् उद्यानम् गच्छामि ।
रामः - तर्हि गच्छ क्रीड च ।